

چکیده پایان نامه ها

شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی ویژگیهای سازمانهای اثربخش

(مورد سازمان آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی و اردبیل)

مهدی رسولی

استاد راهنما: الله کرم میرزایی

استاد مشاور: خدایار ایلی

بیان مسئله

اکثر قریب به اتفاق دانشمندان علم مدیریت در بحث مربوط به ماهیت سازمان به ویژگیهای آن پرداخته‌اند و اوصاف بسیاری را به عنوان ویژگیهای سازمان در کتابهای نظری مطرح کرده‌اند. مهمترین این ویژگیها در دو بُعد «ساختاری» و «زمینه‌ای» تقسیم‌بندی شده است.

در بُعد ساختاری ۸ ویژگی مهم برشمرده‌اند که عبارت‌اند از رسمی بودن، تخصصی بودن، داشتن استاندارد، سلسله مراتب اختیارات (اداری)، پیچیدگی، متمرکز بودن، حرفه‌ای بودن، نسبت پرسنلی و در بُعد زمینه‌ای ۵ ویژگی مهم مطرح شده است که شامل اندازه، فناوری سازمانی، محیط، هدفها، استراتژی، فرهنگ سازمان است.

ویژگیهای فوق‌الذکر به یکدیگر وابسته‌اند و درک ابعاد ساختاری و زمینه‌ای سازمان مبتنی بر دست می‌دهد که می‌توان به وسیله آن ویژگیهایی از سازمان را مورد سنجش و تجزیه و تحلیل قرار داد که از طریق مشاهده تصادفی امکان‌پذیر نیست.

اسکات^۱ در بیان ویژگیهای سازمان دستیابی به هدف را یکی از «ویژگیهای خاص» آن برمی‌شمارد.

بررسی نظری در مورد اثربخشی سازمان از زمانی اهمیت پیدا می‌کند (اوایل دهه ۱۹۷۰) که نظریه‌پردازان اقتضایی ادعا می‌کنند که برخی از انواع ساختارها برای محیط‌های کاری مناسبتر است. به علاوه در سالهای اخیر به دلیل افزایش حجم رقابت جهانی موضوع اثربخشی مورد توجه واقع شده است. ریچارد آل دفت اثربخشی سازمانی را یک مفهوم کلی می‌داند که به صورت ضمنی دربرگیرنده تعداد زیادی ویژگی (متغیر) در سطح سازمان و بخشهای آن است و می‌گوید: «درک هدفهای سازمان از نخستین گامهایی است که باید در راه درک اثربخشی سازمان برداشت». با بررسی نظرات مختلف درمی‌یابیم که از یک طرف هدف به عنوان یک ویژگی خاص در سازمان مطرح است و از طرف دیگر «میزان یا درجه‌ای که یک سازمان هدفهایش را تحقق می‌بخشد اثربخشی می‌گویند». با توجه به موفقیت تحسین‌برانگیز سازمان آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی و اردبیل در تحقق اهداف از پیش تعیین شده خود و کسب مقام اول در بین ۱۴ استان در طی سه سال متوالی و دریافت نشان درجه دو سازندگی، سازمان فوق را یک سازمان اثربخش قلمداد کرده و «میزان تحقق اهداف» در این سازمان به عنوان «شاخص اثربخشی سازمان» مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

اهداف و سؤالات اساسی تحقیق

هدف کلی این تحقیق شناسایی و معرفی ویژگیهای سازمانهای اثربخش با تأکید بر سازمان آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی و اردبیل است.

۱. آیا میزان موفقیت سازمان در اجرای اهداف عملیاتی خود، با اثربخشی سازمان رابطه دارد؟
۲. آیا ساختار سازمانی سازمان، با اثربخشی آن رابطه دارد؟
۳. آیا عوامل درون‌سازمانی با اثربخشی سازمان رابطه دارد؟
۴. آیا عوامل برون‌سازمانی با اثربخشی سازمان رابطه دارد؟
۵. به نظر مدیران اجرایی سازمان آب منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی و اردبیل عوامل اثربخشی سازمان کدامند؟

مراحل تحقیق

تحقیق حاضر به صورت کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفته و برای دستیابی به پیشینه تحقیق، از منابع و پایگاههای اطلاعاتی مختلفی استفاده شده است. در این مورد: (۱) به کتابخانه‌های دانشکده‌های مدیریت، سازمان مدیریت صنعتی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشور مراجعه شده است. (۲) با مراجعه به منابع موجود در سازمان آب منطقه‌ای استان و بررسی همه جانبه اسناد و مدارک و گزارشهای هیئت‌مدیره به مجمع و مطالعه خلاصه گزارش عملکرد سازمان در مقطع زمانی دوره تحقیق (۱۳۶۵ لغایت ۱۳۷۶) و گفت‌و شنود با مدیرعامل، معاونان و بعضی از کارشناسان پرسابقه در سازمان، اطلاعات لازم جمع‌آوری

شده است. (۳) بعد از آشنایی کافی از عملکرد سازمان، ساختار سازمانی، و نحوه ارزیابی سازمانهای فوق توسط وزارت نیرو، هدفهای رسمی و عملیاتی سازمان مشخص شد و بر پایه پیشینه تحقیق از «روش مبتنی بر تأمین هدف» هدفهای عملیاتی سازمان مورد ارزیابی قرار گرفت. (۴) برای دستیابی به پاسخ سؤالهای اساسی تحقیق پرسشنامه‌ای چندگزینه‌ای براساس:

(الف) برنامه‌های عملیاتی و اجرایی سازمان که با توافق سازمان برنامه و بودجه استان تنظیم شده است.
(ب) عوامل و معیارهایی که وزارت نیرو به وسیله آن سازمانهای آب منطقه‌ای کشور را مورد ارزیابی قرار داده است.

(ج) موارد نقاط قوت و ضعف سازمانهایی که برحسب نوع وظیفه، نوع محصول و منطقه جغرافیایی ساختاربندی شده‌اند تهیه و از طریق دبیرخانه سازمان به کلیه کسانی که در سازمان صاحب نظر هستند ارسال و پاسخنامه‌ها جمع‌آوری شده است.

(د) در این مرحله اطلاعات جمع‌آوری شده دسته‌بندی و سپس با استفاده از بسته نرم‌افزاری رایانه SPSS پاسخهای ارائه شده تجزیه و تحلیل و در نهایت با به کارگیری آزمون کای اسکوئر (خی دو) سؤالهای اساسی تحقیق به محک آزمایش گذاشته شد.

توضیح اینکه جامعه مورد مطالعه این تحقیق کلیت سازمان آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی و اردبیل و نمونه آماری آن کلیه صاحب‌نظران سازمان اعم از مدیرعامل، معاونان، نمایندگان مجریان طرحها، مدیران میانی، مدیران امور آب مناطق و تعدادی از کارشناسان سازمان است.

یافته‌های تحقیق

۱. بین میزان موفقیت سازمان در اجرای اهداف عملیاتی خود و اثربخشی سازمان رابطه وجود دارد. بر این اساس سازمان آب به ترتیب در اجرای اهداف عملیاتی تأمین آب، آبرسانی به شهرها و صنایع و مطالعه توسعه منابع آب از موفقیت خیلی زیادی برخوردار بوده است.
۲. وجود رابطه بین ساختار سازمانی و اثربخشی سازمان تأیید شد. از پاسخهای دریافتی نتیجه‌گیری شد که مدیران از اهداف سازمان درک روشنی دارند و هماهنگی بین واحدهای سازمان در حد زیادی برقرار است و تأثیر ساختار سازمانی در خلاقیت کارکنان چندان مؤثر نبوده است.
۳. رابطه عوامل درون‌سازمانی با اثربخشی سازمان تأیید شد. در این ارتباط به ترتیب عواملی چون آموزش منابع انسانی، یادگیری مهارتها توسط کارکنان و خلاقیت‌های مدیریتی نقش بسزایی داشته است.
۴. وجود رابطه بین عوامل برون‌سازمانی با اثربخشی به تأیید رسید. در این خصوص به ترتیب جلب رضایت وزارت نیرو، سایر دستگاههای دولتی و رضایت نمایندگان مجلس در حد بسیار خوب است و سازمان جهت افزایش اثربخشی خود باید در مورد جلب رضایت مردم و پاسخ‌گویی به تقاضاهای محیطی اقدامات بهتری انجام دهد.

۵. به نظر مدیران اجرایی و کارشناسان ارشد سازمان، مهمترین عواملی که باعث ارتقای اثربخشی سازمان آب منطقه‌ای می‌شود به شرح زیر است:
 - ۱-۵ وجود نیروهای متخصص و کارآمد، سازماندهی خوب نیروی انسانی، سیستم اداری و مالی مناسب
 - ۲-۵ لزوم تأمین امکانات و رفاه برای پرسنل و تقسیم عادلانه امکانات، توجه به مشکلات کارکنان، اطلاع از وضعیت آنان، مشارکت دادن در سهام
 - ۳-۵ مدیریت کارآمد و بهره‌گیری از مدیریت مشارکتی
 - ۴-۵ روشن بودن اهداف سازمان و تلاش مستمر پرسنل و مدیران در رسیدن به اهداف
 - ۵-۵ تأمین منابع مالی و امکانات و تجهیزات به موقع و سریع، و زمانبندی مناسب کارهای اجرایی، میزان اعتبارات طرح‌های عمرانی، برنامه‌ریزی اجرایی
 - ۶-۵ همدلی و همفکری، وحدت و صمیمیت، هماهنگی بین پرسنل و مدیران، وجود ارتباطات مناسب و صادقانه بین مدیریت سازمان و پرسنل
 - ۷-۵ ارزش گذاشتن به پرسنل و فعالیت آنها و مشارکت دادن کلیه نیروها در کارها
 - ۸-۵ آموزش پرسنل و برگزاری دوره‌های تخصصی
 - ۹-۵ صداقت مدیران، روحیه اخلاص و جهادی پرسنل و ایمان و اعتقاد به کاری که انجام می‌دهند.
 - ۱۰-۵ استفاده از پتانسیل بالقوه منابع آبی در سطح هر دو استان

نتایج تلویحی

۱. بین سابقه خدمت مدیران و کارشناسان با اثربخشی سازمان رابطه وجود دارد.
۲. بین سطح تحصیلی مدیران و کارشناسان با اثربخشی رابطه معنی‌داری مشاهده نشد.

پیشنهادات

۱. با توجه به وجود رابطه بین اهداف عملیاتی و اثربخشی سازمان جهت افزایش اثربخشی باید سازمان به ترتیب در اهداف عملیاتی زیر فعالیت شود:
 - ۱-۱ برنامه تعمیر و نگهداری و بهره‌برداری
 - ۲-۱ برنامه نظارت و حفاظت از منابع آب
 - ۳-۱ برنامه مهندسی رودخانه و سواحل
 - ۴-۱ برنامه شبکه آبیاری و زهکشی
۲. در مورد عواملی که مورد ارزیابی وزارت نیرو قرار گرفته است سازمان باید به ترتیب در مورد عوامل زیر اقدامات بیشتری انجام دهد.
 - ۱-۲ عملکرد اقتصادی و بهبود بهره‌وری

۲-۲ تحقیقات کاربردی

۳-۲ عملکرد امور مالی

۳. درخصوص ساختار سازمانی و عوامل درون‌سازمانی، سازمان آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی و اردبیل باید موارد زیر را تقویت کند:

۱-۳ سازمان در جهت تأمین هدفهای تخصصی خود نمرهٔ خیلی کمی گرفته است که باید تمهیداتی برای افزایش تأمین هدفهای تخصصی خود به کار برد.

۲-۳ موضوع خلاقیت و نوآوری کارکنان نیز امتیاز خیلی کمی آورده است که در زمینهٔ افزایش روحیهٔ خلاقیت و نوآوری پرسنل نیز باید اقداماتی صورت گیرد.

۳-۳ توزیع امکانات و تسهیلات و استفادهٔ مشترک همهٔ کارکنان و مدیران از امکانات شرکت مطلوب نیست و سازمان در زمینهٔ افزایش رفاه پرسنل و توزیع عادلانهٔ مزایای شرکت باید اقدامات بیشتری به عمل آورد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی